

Presència dels clàssics a l'obra de Miquel Pairoli

L'autor, professor d'anglès de l'EOI de Figueres i divulgador del món clàssic, ret un homenatge a la figura literària i humana de l'escriptor i articulista de Quart mort el 6 de juliol passat.

JOSÉ LUIS BARTOLOMÉ

En una probable reedició del llibre *La nissaga catalana del món clàssic* (Auriga, maig 2011) s'hauria de reservar una entrada per a la personalitat del recentment traspasat Miquel Pairoli. El seu perfil biogràfic i literari guarda semblances amb la cultura grega i llatina. Per davant de tot era un *kalos kagathos*, un *gentleman* que dins de l'ideari de conducta personal dels grecs harmonitzava el cos i la ment, mostrant-se sempre franc i sincer en el seu discurs. L'entorn bucòlic de residència i de creativitat eren una ressonància del *Beatus Ille* horacià, la seva pulcritud i elegància intel·lectual eren les pròpies d'un Petroni de les lletres catalanes; la seva mirada dels afers de la vida resultava de vegades hedonista o cínica. Va ser un Sèneca per la seva saviesa i per l'estoïcisme amb què va afrontar la malaltia, conservant una curiositat socràtica pel coneixement fins l'hora de pujar al tren que ell versificava a la cloenda de *Cera* (2008) com la «república, acollidora i silenciosa, dels morts». La llegenda apòcrifa de Sòcrates, que mentre li preparaven la cicuta s'entretenia aprenent una tonada amb la flauta, ens queda relacionada a *El camp de l'ombra* (1995).

«De què et servirà?» li va preguntar algú, estranyat.

«Per saber-la abans de morir», va respondre el filòsof. (p. 178)

A Pairoli el món clàssic li inspirava i el nodria. Només calia veure la seva biblioteca farcida de col·leccions de poemes i filòsofs del món antic. A la seva obra més geòrgica (la novel·la *El camp de l'ombra*, 1995) fa referència dues vegades als volums de la Bernat Metge (p. 65 i 97). De fet en Joan, l'oncle de l'Àlicia, es pot visualitzar com a *Doppelgänger* de l'escriptor de Quart: pagès solter, tancat a Isern «per raons de la sang». Per boca d'en Joan en Miquel ens transmet el plaer veement per la lectura dels clàssics.

«De vegades torno a llegir una pàgina de Plutarc o una oda d'Horaci [...] D'ells sempre me n'he refiat i encara em procuren alguna emoció. Hi tinc una càlida confiança, he envellit amb els seus llibres,

però ara ja hi manca la sorpresa.» (p. 177)

Molt abans ja havia manifestat la necessitat de rellegir els clàssics per recuperar el païsatge de la infantesa.

«He de tornar a llegir Maragall. He de tornar a llegir Horaci, com qui reconstrueix una tanca que el temporal ha desballesat.» (p. 26)

Com en Joan, en Miquel ens convida a imaginar-nos la vida segons la idea heraclitiana del riu, «amb cascades i meandres, xucadors i aigües tranquil·les, que desembocaria un dia en el gran oceà, blau i ple de misteri» (*El camp*, p. 201). Pairoli no va conrear la poesia, però molts dels seus escrits destil·len l'ombra dels grans lírics antics. No crec que sigui casual que l'autor d'escrits avant-

Els tres dietaris permeten esplaïar el sentiment d'admiració i la necessitat de nodrir-se dels autors clàssics

guardistes com *Memorabilia*, *Memorandum*, *Memoraculum* i *Memento* dugui la mateixa onomàstica que el més gran dels poetes llatins (*El Manuscrit de Virgili*, 2004), i que a més tots dos haguessin gaudit del patronatge artístic (Gai Cilni Mecenes, Berta Canonici).

La prosa de Miquel Pairoli té sovint un to elegíac, planyívol. El riu d'Heràclit resulta una imatge «massa idíl·lica, massa benigna, bella i conformada». Els germans bessons de la nit (*Hypnos*, *son*; *Thánatos*, *mort*) passen per la major part de les seves obres en clau de figura literària. A «la república dels morts» de *Cera*, cal afegir-ne:

«l'hemorràgia del temps, incessant, inestroncable, que se l'endua suaument, dia a dia, cap a l'enigma.» (p. 99)

«S'afrontava la mort i el dolor sota un signe de serenitat àtica.» (p. 175)

Aquestes metàfores lúgubres per referir-se a la Mort, tan conreades pels clàssics, ja apareixen a *El manuscrit de Virgili*: «Quan va saber el mal que tenia [càncer], potser va pensar

[Berta Canonici] que el destí venia a trobar-la» (p. 240). La recurrència arriba a l'escenari d'*El retrat de Voltaire* (1997), la seva única peça dramàtica.

«Suzanne: S'ha descabdellat el fil de la nostra vida i aviat arribarem al gran misteri.

Voltaire: He tingut la sensació de travessar el riu del temps.» (p. 48, 51)

El diàleg entre la marquesa exactriu i el filòsof examant està farcit d'una elegància versallesca, que en alguna ocasió picant resulta barroer o frívol tot i el maquillatge de les referències de la mitologia clàssica.

«Voltaire: Siguem francs. El meu Priap ja refusa de lliurar-se al culte de Venus.

Suzanne: [...] O sigui, Arouet, que el sàtir ja no pot honorar el seu déu Dionisos.» (p. 25)

Suzanne havia interpretat el paper de Iocasta a la tragèdia *Èdip* (1718) de Voltaire. Aquest mite de Sòfocles va captivar l'esperit de Miquel

Pairoli que el va fer reaparèixer breument a la novel·la *El convit* (1998) quan es fa referència a la grandiositat de la música d'*Oedipus Rex* d'Igor Stravinsky (p. 116).

El vell Voltaire (coronat amb lloret com Horaci i Virgili) cercava en la recuperació del seu retrat que havia donat a l'actriu l'acompliment de les doctrines hedonistes horacianes.

«I ara voldria oferir aquest retrat a una altra dona, que m'ha fet sentir que la sang encara em corre per les venes, mentre veig que la vida se m'escapa, amb la mateixa perplexitat i sorpresa amb què Apol·lo va contemplar, desesperat i entendent, com perdia Dafne davant dels seus ulls.» (p. 46)

Els tres dietaris permeten esplaïar el sentiment d'admiració i la necessitat de nodrir-se dels autors clàssics per part de Pairoli. Elaborats en tres períodes equidistants (*Païsatge amb flames*, 1990; *L'enigma*, 1999; *Octubre*, 2010), el darrer llibre és el que conté menys

entrades referides al món clàssic.

Sembla com si l'empremta dels autors grecollatins en els anys d'aprenentatge i tutoria siguin més prescindibles en una etapa creativa de plenitud. Els títols tenen clares connotacions amb el trànsit del temps. *Enigma* és una metàfora eufemística de la mort. *Octubre* és el mes de l'edat adulta de les persones que encara s'escapen de les urpes de l'hivern crepuscular; *Paisatge amb flames* fa referència a l'efimeritat de la vida, com resta explicat a la darrera estació del llibre.

«Per això no som sinó efímeres llengües de foc, fugaços elements d'un paisatge amb flames. I aquesta és la més rigorosa realitat, l'alfa i l'omega de la vida de tots els éssers en aquest món.» (p. 83)

Per arribar a aquesta reflexió Pairoli havia digerit abans el pensament de Pere March, qui recollia al segle XIV un ressò de Sèneca: «Al punt que hom naix comença de morir, / e morint creix, e creixent mor tot dia.»

A *Paisatge* també ens parla Pairoli de Plató («un bes profund als llavis de l'intel·lecte», p. 29), de la seva predilecció per Catul («Me l'imagino com un amic amb qui haguéssim fet bona colla per sortir les nits d'estiu, a gaudir-ne», p. 40); de la perennitat dels presocràtics (p. 44), sense oblidar-se de l'autor de les *Tristia* («la lluna té aquell to sanguinolent que estima Ovidi», p. 48). Amb ironia analitza la diferència de qualitat entre el pensament dels antics i els de la nostra època.

«A l'efectivitat aristotèlica, a l'elegància epicureista i a la nua veritat dels escèptics oposem la ingenuïtat marxista, les obsessions psicoanalítiques i la insuportable xerrameca dels estructuralistes.» (p. 65)

La força que empeny cap a la creació pot ser paradoxal i no provenir de la sensatesa ni de la mesura, sinó de la singularitat psíquica, afectiva, ambiental. Aquesta reflexió condensa l'estudi del geni de Tennessee Williams, que no resulta cap novetat.

«¡Al cap i a la fi, però, tot és tan antic! Teofrast explica que la genialitat d'Heràclit provenia de les seves rauxes, de les seves delirants caigudes en la follia...» (p. 97-98)

A les acaballes del dietari (p. 102), Pairoli es pregunta en veu alta quines emocions desvetllaven a un romà d'una vil·la empordanesa dos mil anys enrere la lectura de Properci, «delicat i consirós, amable poeta».

L'enigma conté quatre textos de teixit filossòfic que reiteren de manera diàfana les inquietuds i inclinacions que l'autor ja havia manifestat (i continuarà manifestant) en al-

tres racons de la seva obra. El primer és «Un retret dels estoics als epicuris» (p. 23-26). A «Dilema» Pairoli intervé amb mordacitat per resoldre el petit trencaclosques que es plantejava Denis Diderot sobre el model (l'ètic de Sòcrates o el cínic de Diògenes) que cal prendre: «Per estalviar-se una disjuntiva tan radical es pot buscar una escapatòria en l'hedonisme d'Epicur» (p. 51). Dins «Elogi de la impuresa» (p. 233-237) aporta un reguitzell d'idees sobre les relacions entre estoics i cristians, amb èmfasi en el retrat de Sèneca i Marc Aureli com a ideòlegs primitius del cristianisme. Tres citacions del mateix Sèneca, Epicur i Catul li serveixen a Pairoli per exemplificar la força de seducció, suavitat, claredat i exactitud de les figures retòriques de la literatura clàssica. («Sàvies paraules, velles idees», p. 243-4).

Del dietari *Octubre*, al marge dels comentaris a la representació de *Calígula* d'Albert Camus al TNC, interessa la resposta que el mateix dietarista donava a la pregunta d'una enquesta de la *Revista de Girona* («Quin escriptor del passat hauries volgut conèixer? Per què?»). Pairoli justificava la seva tria de Catul amb un to admonitori: «Catul va morir jove i és un poeta que s'ha de llegir jove.» (p. 145-6)

També Miquel Pairoli ha mort jove, però la seva obra es pot llegir en l'adolescència tardana, en l'edat madura i en la senectut. Rellegir-lo pot guardar la similitud de les aigües del riu d'Heràclit: no serem els mateixos lectors ni les pàgines ens semblaran les mateixes, però sempre hi trobarem petits tresors literaris en forma de fulles verdes que es van esgrogueint sense arribar a pansir-se. Aquesta és la grandesa de les obres dels autors clàssics, un club olímpic per al qual el nostre estimat escriptor gironí reclamava pertinença amb la inscripció lapidària llatina de l'esquela redactada per ell mateix poc abans d'encetar el viatge cap a l'enigma.

MIQUEL PAIROLÍ
1955 - 2011

2707 - 2763
AB URBE CONDITA

A l'hora del comiat, només dos mots d'Horaci: *carpe diem*, amics, companys, beveu el vi, gaudiu la mel. Que la vida és breu i passa, i tot és ara i res.

